



Universiteit  
Leiden  
The Netherlands

**Dutch grammar in Japanese words: reception and representation of European theory of grammar in the manuscripts of Shizuki Tadao (1760 - 1806)**

Nespoli, L.

**Citation**

Nespoli, L. (2023, September 12). *Dutch grammar in Japanese words: reception and representation of European theory of grammar in the manuscripts of Shizuki Tadao (1760 - 1806)*. LOT dissertation series. LOT, Amsterdam. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3640636>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3640636>

**Note:** To cite this publication please use the final published version (if applicable).

## Samenvatting

De studie van het Nederlands in Japan (*rangaku*) heeft een lange geschiedenis. Tussen alle verschillende taalkundige benaderingen van het Nederlands in Japan vormen de manuscripten van Shizuki Tadao (1760 – 1806) een uniek voorbeeld. Vaak wordt beweerd dat de kennis van het Nederlands in Japan vrij beperkt was. Deze bewering is in tegenspraak met de kwaliteit van de vertalingen van de zogenaamde *rangakusha*. Soms wordt zelf gezegd dat de kennis van de grammaticale regels van het Nederlands duister was totdat de Japanners de handboeken van Willem Séwel en andere Nederlandse grammatici begonnen te lezen. Met mijn onderzoek wil ik deze beweringen onder de loep nemen. Ik analyseer de manuscripten over taal van Shizuki Tadao met als doel te begrijpen hoe hij twee aspecten van het Nederlands had geleerd en weergegeven, namelijk: de Nederlandse grammatica en de theorie daarvan. In het bijzonder concentreer ik me op de morfologische klassen van de woordsoorten en de morfosyntaxis van het werkwoord.

Hoofdstuk I introduceert de methodologische en theoretische kaders. Bij de evaluatie van de Japanse neerlandistiek is een problematische aanname vaak dat de theorieën en beschrijvingen vergelijkbaar moeten zijn met of zelfs getoetst worden aan de theorieën en beschrijvingen in contemporaine Nederlandstalige boeken. In deze studie wordt daarentegen geprobeerd de theorieën en beschrijvingen van Shizuki te begrijpen vanuit de kennistradities waarbinnen Shizuki werkte.

Hoofdstuk I geeft ook de historische context, inclusief een inleidende beschrijving van de eerdere Japanse studies over het Nederlands. Hieruit blijkt hoe grensverleggend het onderzoek van Shizuki was, in vergelijking met zijn voorgangers en tijdgenoten. In Hoofdstuk I blijkt verder dat er nog weinig onderzoek is gedaan naar de specifieke kwesties die in deze dissertatie centraal staan. Het onderzoek naar de Nederlandse taalkundige werken van het einde van de zeventiende en het begin van de achttiende eeuw is een relatief jong gebied. Bovendien hebben vooral de hoofdbronnen van Shizuki – namelijk François Halma, Pieter Marin en Willem Séwel – nog weinig aandacht gekregen. Tegelijk is er ook nog weinig onderzoek naar de Japanse bronnen van Shizuki, te weten Motoori Norinaga en Ogyū Sorai. Daarom worden deze auteurs en hun werk uitvoerig ingeleid en geëvalueerd.

Hoofdstuk II presenteert de manuscripten van Shizuki over de Nederlandse grammatica. Er worden momenteel acht taalkundige handschriften aan Shizuki toegeschreven, waarvan de inhoud vrij gevarieerd is. Bovendien zijn er van veel van deze handschriften verschillende kopieën, waarvan de inhoud ook week uiteenloopt. Helaas ontbreekt filologisch onderzoek naar deze handschriften en er is ook weinig bekend over de compilatiedatum van ieder boekje. Hoofdstuk II bevat daarom een eerste aanzet tot dit type onderzoek van deze manuscripten. Dit dient twee doelen: aan de ene kant kan ik zo sporen van eventuele andere bronnen vinden, en aan de andere kant kan ik een zo compleet mogelijk overzicht geven van de taalkundige terminologie die in Shizuki's manuscripten gebruikt wordt. Door deze preliminaire analyses wordt het duidelijk dat de structuur van de manuscripten gevarieerd is, maar dat er wel patronen kunnen worden geïdentificeerd. Bijvoorbeeld: enkele

manuscripten leunen in hogere mate op Nederlandse bronnen dan andere manuscripten. Dit geldt voor *Ryūho sensei kyoshi-kō* en *Kuhinshi myōmoku*, die lijsten bevatten van Nederlandse grammaticale termen die naar het Japans zijn vertaald met relatief weinig toevoegingen van de kant van de auteur. Andere werken, zoals *Nakano Ryūho sensei bunpō*, *Sanshu shokaku*, en *Shihō shoji taiyaku*, vertonen weliswaar een nauwe band met één of meer Nederlandse bronnen waarvan de structuur ook vrij nauwkeurig wordt gevolgd, maar bevatten daarnaast veel opmerkingen die Shizuki's eigen theorieën laten zien. In een derde type manuscript, met name in *Rangaku seizenfu*, *Joshi-kō* en *Zokubun kinnō* zijn de Nederlandse bronnen vaak wel als basis genomen, maar tegelijk is de structuur van de werken en de taalkundige theorie erin toch grotendeels anders of afwijkend. Mede daarom concentreer ik me op *Rangaku seizenfu* en *Joshi-kō*, die bovendien de meeste informatie geven over de woordsoorten en de morfosyntaxis van het werkwoord. De andere manuscripten worden ook geanalyseerd in de mate waarin ze relevant zijn voor die twee taalkundige onderwerpen.

In Hoofdstuk III bespreek ik de historische en culturele context waarin de Nederlandse bronnen van Shizuki opgesteld werden. Bovendien definieer ik wat er met de term “Grieks-Latijns traditionele theorie” bedoeld wordt binnen dit onderzoek. Shizuki had geen direct contact met de oorspronkelijke Griekse en Latijnse bronnen, maar alleen indirect via de Nederlandse grammaticale traditie, die opkomt aan het einde van de zestiende eeuw met de publicatie van de welbekende *Twe spraack* en de verdere ontwikkeling van de zogenaamde *trivium*-grammatica – een beschrijvingsmodel dat sterk verbonden was met de klassieke grammaticale opvattingen. In de zeventiende eeuw verandert de situatie. Men probeert nieuwe methodes te vinden voor het beschrijven van talen en er wordt langzaam afstand genomen van de *trivium*-methode. Het is niet met zekerheid te zeggen welke teksten Shizuki wel en niet kende. Daarom bevat Hoofdstuk III een globaal overzicht van de Nederlandse grammatica en lexicografie uit de zeventiende en achttiende eeuw. Daarnaast introduceert Hoofdstuk III de hoofdpersonages van de Nederlandse grammatica en lexicografie, vanuit het perspectief van Shizuki, namelijk de bovengenoemde François Halma, Pieter Marin en Willem Séwel. Halma en Marin zijn de auteurs van de twee Nederlands-Frans woordenboeken die belangrijk zijn geweest voor de geschiedenis van neerlandistiek in Japan. Séwel is de auteur van een *Spraakkonst* die ook een doorslaggevende rol heeft gespeeld in de verspreiding van de Grieks-Latijns traditionele theorie van grammatica in Japan. Deze mensen leefden in dezelfde periode, namelijk in de late zeventiende en de vroege achttiende eeuw, en ze werkten ook samen aan taalkundige projecten. Hoofdstuk III geeft enkele biografische gegevens en bespreekt ook de perikelen rond de compilatie van de eerste editie van de woordenboeken van Halma en Marin, waarbij ook Séwel betrokken was.

In Hoofdstuk IV begint de analyse van de inhoud van de bovengenoemde Nederlandse bronnen. In de eerste plaats gaat het daarbij om de terminologie die gebruikt wordt voor de woordsoorten. Bij Séwel, die immers een volledige grammatica schreef, gaat het ook om beschrijvingen van de morfosyntaxis van het werkwoord. De bronnen zijn heel verschillend. Halma en Marin hadden een tweetalig woordenboek Nederlands-Frans opgesteld, vooral met het oog op

vertalingen. Daarom had voor hen een complete en samenhangende grammaticale theorie geen prioriteit. Grammatica was slechts een hulpmiddel, bijvoorbeeld om woorden te kunnen categoriseren naar woordsoorten en aanwijzingen te kunnen geven over bepaalde gebruikscontexten. In de eerste edities van deze woordenboeken is grammatica dan ook grotendeels impliciet en beperkt. Bovendien zijn er veel inconsistenties qua grammaticale termen, waarschijnlijk mede dankzij de ingewikkelde en conflictueuze wijze waarop de eerste editie van het woordenboek van Halma werd samengesteld. Hoofdstuk IV toont aan dat Shizuki in zijn werken het inconsistente gebruik soms overneemt (in *Ryūho Nakano sensei bunpō*), maar soms ook als fout beschouwt (in *Rangaku seizenfu*). Wat Séwel betreft: hij wilde in zijn *Spraakkonst* de regels van het Nederlands in detail beschrijven. Séwel geeft een lange en gedetailleerde beschrijving van het werkwoord. Toch is zijn beschrijving niet voldoende om de theorieën van Shizuki te begrijpen. Dat neemt niet weg dat Séwel's *Spraakkonst* veel invloed heeft uitgeoefend op Shizuki's begrip van de Nederlandse grammatica. Dit wordt nog duidelijker in *Shihō shoji taiyaku* en *Sanshu shokaku*. Hoofdstuk IV laat dus zien tot welke theorieën en termen van de Nederlandse taalbeschouwing Shizuki toegang had. Hoewel deze bronnen zeker een belangrijk voorbeeld van de Nederlandse grammatica en lexicografie waren, zijn ze niet toereikend om de theorieën van Shizuki te kunnen begrijpen. Terwijl de termen en het algemene kader wel over werden genomen, hebben Shizuki's theorieën ook veel andere elementen die dus op een andere manier verklaard moeten worden.

Hoofdstuk V analyseert de taalkundige context van het vroegmoderne Japan met als hoofddoel taalkundige invloeden op Shizuki te ontdekken. De taalkundige traditie in Japan was destijds bijzonder: er was een grote rol voor het Chinees, meestal via verouderde vormen van het literaire Chinees die eeuwenlang in Japan werden gebruikt en, geadapteerd. De Chinese literatuur bracht ook een aantal taalkundige opvattingen en methodes met zich mee. Een van de oudste taalkundige benaderingen in Japan wordt gevormd door de zogenaamde Siddhām-fonetische studies. Het betreft een verfijnde analyse van taalklanken, oorspronkelijk uit het Sanskriet, die via het Chinees de Japanse archipel had bereikt. Omdat er geen geschreven Japans was voor de introductie van Chinese teksten, was de taalkunde tot aan de Edo-periode (1603 – 1868) nauw verbonden met Chinese teksten en Chinese karakters. Om die teksten te kunnen lezen hadden de Japanners een annotatiemethode ontwikkeld, die Chinese teksten “op z'n Japans” hielpen lezen. De ontwikkeling van deze methode leidde tot de oprichting van een verfijnde school van vertaalstudies, die gebaseerd was op het Chinees, maar die ook aanleiding gaf tot de studie van morfosyntactische verschillen tussen de twee talen. Tegelijkertijd begonnen de Japanners begonnen het Chinese schrift te gebruiken om de Japanse taal op schrift te zetten. De beroemde eerste pogingen leidden tot het ontwikkelen van de zogenaamde *man'yō-gana*; het fonetisch gebruik van Chinese karakters om Japanse klanken te schrijven. Uit deze allereerste pogingen ontwikkelde zich de klassieke literatuur van het Japans, waarvan de taal langzaamaan door de eeuwen heen minder begrijpelijk werd.

In de Edo-periode ontstaan er in Japan twee nieuwe filosofische en literaire scholen: Neo-Confucianisme (*shushigaku*) en “Nativisme” (*kokugaku*). Deze twee scholen hadden heel verschillende doelen en interesses. Het Neo-Confucianisme wilde een

nieuwe interpretatie van de Confucianistische teksten geven en taal speelde daarin een zeer belangrijke rol. Het probleem met het traditionele Confucianisme was dat de Chinese karakters een semantische verandering hadden ondergegaan, waardoor de oorspronkelijke betekenis van de woorden van Confucius vaak verkeerd werden begrepen. Om dat te vermijden begon men een aantal werken op te stellen om de juiste betekenis van de karakters weer te geven. Deze werken, die TUCKER (1998, 2006) *jigi* noemt, waren oorspronkelijk een soort filosofische woordenboeken, die bepaalde termen verduidelijkten om de klassieke literaire werken van Confucianisme beter te kunnen interpreteren. Het genre van de *jigi* heeft een ondersoort: de *joji-kō* “Gedachten over hulpkarakters”. In het proces van vertaling van het Chinees naar het Japans speelden bepaalde karakters een specifieke rol die vaak bijzondere problemen veroorzaakte in de Japanse vertaling. Omdat het begrip “hulpkarakter” of “hulpwoord” ook door Shizuki vaak wordt gebruikt, analyseert Hoofdstuk V de geschiedenis van dit begrip in vroegmodern Japan. De “Nativisten” behandelden een vergelijkbare kwestie. Over de eeuwen heen was volgens hen het Japans bedorven, mede onder invloed van het Chinees. Om de klassieke teksten van de Japanse literatuur te kunnen lezen was er dus onderzoek nodig naar het oude taalgebruik, vooral naar het oorspronkelijke zuivere Japans. Hierdoor ontstond de Japanse traditie van de *waka*-poëtische studies en ook ontstonden er nieuwe methoden van taalbeschrijving. Eén van de kwesties die de aandacht kreeg, waren de zogenaamde *te ni wo ha*. Deze woordjes duiden typische morfosyntactische eigenschappen van het Japans aan en werden daarom vaak genegeerd door Japanse Sinologen. De vaag gedefinieerde categorie van *te ni wo ha* bevatte meestal twee soorten woordjes: partikels (nu: *joshi*) en predicatieve achtervoegsels (nu: *jodōshi*). Het is op basis van de combinatie van deze twee woordjes met de andere woorden van de zin dat veel van de theorieën over het Japans werden bedacht. De analyse van het Japans onafhankelijk van het Chinees veronderstelde de mogelijkheid om specifiek gedrag van de Japanse woorden te kunnen afzonderen. Deze aanpak typeert de methode die Shizuki vaak gebruikt, bijvoorbeeld in de studie van begrippen zoals de *ji-ta*-dichotomie, de voorganger van de hedendaagse opvatting van transitiviteit. Het belang van de *kokugaku* blijkt ook uit door de eerste Europese bronnen die de Japanse grammatica op basis van de Grieks-Latijns traditie poogden te beschrijven, zoals de teksten van de Portugese zendeling João Rodriguez, de Nederlander Donker Curtius en de Duitser Johann J. Hoffmann.

De bronnen van Shizuki worden geanalyseerd tegen de achtergrond van de taalstudies in vroegmodern Japan. In een aantal gevallen schrijft Shizuki dat hij Motoori Norinaga en Ogyū Sorai had gelezen. Zo citeert hij het werk *Kotoba no tama no o* van Motoori en *Kun'yaku jimō* van Ogyū. Ogyū Sorai was beïnvloed door het Neo-Confucianisme en hij bestudeerde het Chinees. Hij was ervan overtuigd dat de beoefening van *kundoku* door zijn tijdgenoten vol fouten zat en dat men het Chinees niet meer als een levende taal beschouwde maar meer als een geschreven code waarin semantische eenheden gewoon in de juiste volgorde moesten worden gezet. Daardoor was *kundoku* geen vertaling (*yaku*) meer, maar slechts een Japanse leeswijze (*kun*). Om dat te veranderen schreef Ogyū een opstel over vertaling, dat bekend staat onder de titel *Yakubun sentei*. Een vergelijkbare theorie is te vinden in *Kun'yaku jimō*. In *Yakubun sentei* geeft Ogyū definities van verschillende Chinese

karakters die zijn tijdgenoten vaak als perfecte synoniemen beschouwden. Dit valt onder het genre van *jigi*. *Kun'yaku jimō* heeft twee hoofdsecties. De eerste sectie legt de theorie van vertaling uit, inclusief een ingewikkeld systeem van categorieën van karakters op basis van verschillende parameters, meestal in verband met het vertalingsproces. De tweede sectie is een lexicografisch werk dat onder het *jigi*-genre kan worden gerekend, in het bijzonder een *joji-kō*.

Motoori was een “Nativist”, hoewel hij zelf het woord *kokugaku* problematisch vond. Met het boek *Kotoba no tama no o* wilde hij laten zien hoe de *te ni wo ha* in de klassieke taal werden gebruikt door het citeren van poëtische verzen. Daarin herontdekte Motoori het fenomeen dat tegenwoordig onder de naam *kakari-musubi* bekend is, namelijk het patroon waardoor de aanwezigheid van bepaalde partikels bepaalde vaste vormen van het hoofdpredicaat in dezelfde zin veroorzaakt. Maar wat Motoori in dit handschrift weergaf, was meer dan alleen een beschrijving van een morfosyntactisch fenomeen van het klassieke Japans. Het was een nieuwe manier om een taal te bestuderen. Het was een grensverleggende methode die morfosyntactische fenomenen onderzocht door middel van poëtische citaten. Men kon dus door echt taalgebruik van “achtbare” literaire bronnen taalregels afleiden.

Hoofdstuk VII maakt een eerste vergelijking van de verzamelde gegevens met de inhoud van de manuscripten van Shizuki, in het bijzonder wat betreft de categorieën van de woordsoorten. De verschillen tussen de manuscripten die in Hoofdstuk II zijn besproken, worden hier nog duidelijker. Veel manuscripten bevatten simpelweg een vertaling van grammaticale woorden die men in enkele Nederlandse boeken kon vinden, zoals het woordenboek van Halma (*Ryūho Nakano sensei bunpō*) en de *Spraakkunst* van Séwel (*Ryūho sensei kyoshi-kō*, *Kuhinshi myōmoku* onder andere). Er is één handschrift dat een categorisering geeft die minder te maken heeft met de Nederlandse bronnen, namelijk *Joshi-kō*. Dit manuscript kan in secties worden ingedeeld. Eén deel bevat de lijst van “hulpwoorden” (*joshi*), die gebaseerd is op het woordenboek van Marin. In eerste instantie lijkt deze sectie een willekeurige lijst van woorden te bevatten die lastig te vertalen waren volgens de auteur. Het blijkt echter dat deze woorden om een specifieke reden door Shizuki werden geselecteerd. De reden is dat volgens Shizuki deze woorden vergelijkbaar zijn met de Chinees-Japanse categorie van “hulpwoorden” en ook fungeren binnen het kader van de door Motoori gepostuleerde theorie van de *kakari-musubi*. Dat laatste wordt nader uitgewerkt in Hoofdstuk VIII. Een andere belangrijke sectie van *Joshi-kō* zijn de twee getekende tabellen. Deze tabellen worden geanalyseerd in Hoofdstuk VII. Op grond van deze analyse kan ik met zekerheid beweren dat deze tabellen, die de relaties tussen de woordsoorten verbeelden, gebaseerd zijn op twee bronnen: *Kun'yaku jimō* van Ogyū en het woordenboek van Marin. Vanaf de tweede editie van het woordenboek van Marin voegde de drukkers een inleidend voorwoord toe dat enkele grammaticale kwesties behandelde. Een van de kwestie was het grammaticale geslacht en welk genus afgeleide woorden krijgen. De theorie, de termen en ook de voorbeelden zelf zijn ook door Shizuki gebruikt in de twee tabellen en samengebracht met de inhoud van de eerste sectie van *Kun'yaku jimō*. De termen en de hiërarchische structuur van de soorten van Chinese karakters in de vertaaltheorie van Ogyū worden samengebracht met de grammaticale theorie van het voorwoord uit Marins woordenboek. Kortom, de Chinees-Japanse termen worden

vergeleken met en vertaald naar de termen uit de Grieks-Latijnse theorie die de drukkers van Marin hadden gebruikt. Op deze manier wordt het begrip “bewegende karakter” uit *kundoku* een vertaling van het Nederlandse “werkwoord”, en hetzelfde geldt ook voor allerlei andere begrippen. Toch, waren de Neo-Confucianistische studies over het Chinees niet de enige bronnen over de woordsoorten die Shizuki gebruikte. Men kan bijvoorbeeld ook directe invloed herkennen in het gebruik van de *ji-ta*-dichotomie, zoals besproken in *Rangaku seizenfu*, die hoogstwaarschijnlijk uit *kokugaku*-studies voortkwam.

Hoofdstuk VIII gaat over de morfosyntaxis van het werkwoord. Hoewel dit onderwerp vaak besproken wordt door Shizuki in verschillende handschriften, is de bespreking in *Rangaku seizenfu* en *Shihō shoji taiyaku* meer gedetailleerd. Hoofdstuk VIII analyseert vooral de bijzondere inhoud van *Rangaku seizenfu*. Dit manuscript begint met een belangrijk verschil tussen het Japans en het Nederlands. Beide talen maken volgens Shizuki een verschil conform de *ji-ta*-dichotomie, die vergeleken wordt met de Grieks-Latijnse categorieën van actief/bedrijvend en neutraal/onzijdig werkwoord. Niettemin vertoont het gebruik van de dichotomie ook enkele verschillen, vooral in de context van relatieve zinnen, namelijk in het gebruik van *tsuzuku kotoba* volgens de traditionele Japanse terminologie. Daarom laat Shizuki zien hoe de twee werkwoorden *vallen (ochi)* en *spreken (ii)* – respectievelijk onzijdig (*ji*) en bedrijvend (*ta*) – in allerlei contexten gebruikt kunnen worden en hoe elke gebruikswijze naar het Japans moet worden vertaald. Een ander kernbegrip in dit manuscript is wat Shizuki *sanze* ‘drie tijden’ noemt. Deze drie tijden, namelijk “tegenwoordig”, “verleden” en “toekomstige”, worden gekruist met twee dimensies (“tegenwoordig” en “verleden”) en iedere combinatie wordt betrokken op één Nederlands hulpwerkwoord uit het rijtje “zullen”, “zouden”, “hebben”, “hadden”, “zijn” en “waren”. Deze “zes woorden” (*rokushi*) worden dan in zeventwintig zinnen gebruikt in combinatie met bepaalde voegwoorden, uit de *joshi* die men in *Joshi-kō* kon vinden, om bepaalde morfosyntactische fenomenen uit te kunnen leggen. Eén van deze zinnen blijkt een citaat van de Nederlandse dichter Jacob Cats te zijn. Twee andere citaten van dezelfde auteur zijn te vinden in *Shihō shoji taiyaku*. Deze drie citaten tonen verschillende aspecten van hetzelfde fenomeen: de combinatie van bepaalde voegwoorden met bepaalde werkwoordstijden geeft vaste betekenissen. Het meest representatieve voorbeeld hiervan is de combinatie van een verleden tijd en/of het hulpwerkwoord “zouden” met het voegwoord “al” die scheidt wat Shizuki *tatoe* benoemd. Een *tatoe* is een hypothetische stelling die nooit concreet kan worden, waarvoor het Nederlands een morfologische verleden tijd gebruikt in combinatie met een Nederlandse *joshi*. Dit herinnert aan de theorieën van Motoori over *kakari-musubi* in het oude Japans. De rest van Hoofdstuk VIII bespreekt enkele andere kwesties uit de Nederlandse grammatica en de theorie die Shizuki daarover vormt.

Shizuki had unieke grammaticale theorieën bedacht, zoals blijkt uit zijn manuscripten. Om die theorieën te kunnen illustreren waren de Nederlandse bronnen zeker een hulpmiddel, maar niet toereikend. Bovendien, om die Nederlandse bronnen te kunnen lezen moest Shizuki uiteraard al Nederlands beheersen en dus had hij als taalleerder ook al zijn eigen idee van de Nederlandse grammatica ontwikkeld. Om dat te doen had Shizuki waarschijnlijk eerst de andere populaire

vakgebieden van zijn tijd bestudeerd zoals de bovengenoemde poëtische en vertaling studies. Die vakgebieden boden Shizuki de theoretische en methodologische kaders aan om taalkunde en vertaling aan te kunnen pakken op basis waarvan hij het Nederlands analyseerde. Vooral Motoori bood hem de methode om het taalgebruik van gedichten te onderzoeken en grammaticale patronen daarvan af te leiden. Ogyū gaf hem onder meer een vernieuwde manier om een vertaling te behandelen en de verschillende soorten van woorden te beschouwen. Met zijn manuscripten heeft Shizuki voor het eerst een aantal begrippen gegrammaticaliseerd die oorspronkelijk in Japan gebruikt werden in andere vakgebieden zoals vertaalkunde en dichtkunde. Dat heeft Shizuki gedaan door het samenbrengen van twee Japanse scholen met de recent geïmporteerde Nederlandse theorie.



